

UN HUMANISTA DE TRÀGICA DISPERSIÓ

Isidor Cònsul

Miscel·lània Joan Estelrich. El Tall Editorial. Mallorca, 1997

La miscel·lània s'obre amb un pròleg d'oportuna lucidesa, en el qual Damià Pons es refereix a les dificultats i a l'estricta complexitat que presenta el cas Joan Estelrich (1896-1958). El President de la Comissió de Cultura del Consell Insular de Mallorca hi defensa que els llibres d'Estelrich *haurien de ser reeditats i la seva extensíssima obra periodística convindria que fos localitzada i publicada. Així mateix, faria falta una recerca i una descoberta pública dels seus papers personals. Una vegada s'hagin donat totes aquestes passes, podrem atrevir-nos a configurar el retrat real d'un personatge certament extraordinari que va viure apassionadament un temps històric turbulent del qual cap dels seus protagonistes no va aconseguir sortir-ne sense nafres*. Té tota la raó Damià Pons, de Joan Estelrich, encara en sabem massa poques coses i la prova més evident és la discreció amb que rodà, l'any passat, la celebració del seu centenari. La collita bibliogràfica fou mínima i reduïda, fins a l'arribada d'aquesta miscel·lània, a l'edició facsimil d'*Entre la vida i els llibres*, acomboiada per un pròleg generós d'Isabel Graña. Publicat el 1926, *Entre la vida i els llibres* era el primer volum d'un projecte que volia recollir la multiplicació d'assajos i articles que Estelrich havia escampat per tot un univers de diaris i revistes. Fou un projecte estroncat després de néixer a causa, sobretot, de la dispersió que sempre caracteritzà l'intel·lectual mallorquí.

Per això, i fins al juny d'aquest 1997, els camins més transitats per acostar-se a Joan Estelrich eren el conegut **homenot** de Josep Pla, un dels més carregats de benvolença envers el retratat, i les aportacions de Josep Massot i Muntaner a *Els intel·lectuals mallorquins davant del franquisme* (1992) i, més recentment, a *Escriptors i erudits contemporanis* (1996). Treballs complementaris perquè, així com l'**homenot** de Pla defuig de cremar-se en els aspectes cantelluts de la biografia d'Estelrich -la seva opció durant la guerra civil espanyola i la posterior col·laboració amb el franquisme- els papers de Massot s'hi apuntalen de ple.

La publicació de *Miscel·lània Joan Estelrich*, d'acord amb les paraules inicials de Damià Pons, ha iniciat un procés de canvi en el buit d'aquests coneixements. Es tracta, des de la meua perspectiva, d'un recull amb dues bondats i la sospita d'un interrogant. El camí de les virtuts passa per la serietat que hi tenen la majoria dels papers, i també per un detall que sembla imposar-se en les darreres miscel·lànies que he vist: el fet que les

col·laboracions s'adrecin a l'eix de referència que dóna títol al volum, en aquest cas l'obra i la personalitat de Joan Estelrich. Pel costat contrari, l'interrogant que plantejava l'obren les característiques d'una edició tècnicament ben feta, però amb dificultats, em penso, perquè la difusió tingui l'agilitat i l'eficàcia que el contingut del volum es mereix.

DEL NOUCENTISME AL FRANQUISME

Amb l'única excepció del paper generalista de Josep Melià (*Joan Estelrich, una revisió*) i un parell més d'escrits de compromís, els treballs aplegats a *Miscel·lània Joan Estelrich* tenen aires de paper d'investigació i ajudaran, sens dubte, a encaixar amb més precisió els llums i les ombres del personatge, i aquest viatge paradoxal que va dur-lo d'una enfebrida militància noucentista a la col·laboració franquista. Isabel Graña segueix els anys d'Estelrich com a estudiant de batxillerat a Maó (*Menorca en el desvetllament espiritual de Joan Estelrich*) i vora seu s'hi despleguen els treballs sobre l'activitat de compromís catalanista que va desenvolupar a Mallorca. Francesc Lladó s'acosta a la relació intel·lectual de Joan Estelrich i Miquel Ferrà i analitza els tres articles epistolars (*Cartes a Alanís*) dedicats pel felanitxer a Ferrà. Bartomeu Carrió, per la seva banda, segueix les traces del setmanari polític "*La Veu de Mallorca*", davant del qual, i en el temps de crisi encetat arreu d'Europa a partir de 1917, hi havia un joveníssim Estelrich de vint-i-un anys. També Mariantònia Manresa incideix en un tema de militància periodística ("*El Día*" i *Joan Estelrich, les veus de la modernitat*), mentre Isabel Peñarrubia obre un camí més ideològic en *La vessant mallorquinista i anticaciquil de Joan Estelrich (1917-1923)*. El treball de Joan March segueix els *Paral·lelismes, convergències i divergències entre Joan Estelrich i Mn. Alcover*, i la creu d'aquesta relació ve reblada per un article murri de Miquel Batllori (*J. Estelrich, A.M. Alcover i la fundació Bernat Metge*), on el savi jesuïta posa en evidència la croada integrista de mossèn Alcover contra la "Bernat Metge", sobretot arran que la col·lecció s'encetés amb *De rerum natura* de l'epicuri Lucreci.

Jaume Medina se centra en aspectes de *Joan Estelrich i la fundació Bernat Metge* i Montserrat Corretger segueix les traces d'Alfons Maseras com a col·laborador que fou d'Estelrich entre 1919 i 1928. I abans d'entrar en el paper més contundent de la miscel·lània, *Joan Estelrich i el manifest dels intel·lectuals francesos a favor de Franco*, de Josep Massot i Muntaner, la resta dels treballs arrodoneixen el volum amb notes d'Albert Manent, Joan Perucho i Josep M. Mas, el text de *Tres cartes de Joan Estelrich a Bartomeu Forteza*, presentades i anotades per Francesc Riera, i dues col·laboracions més: *La presència del cos a la consciència: Dolor, malaltia i escriptura als diaris de Joan*

Estelrich (de Miquel Roca Bennásar i Andreu Manresa), i *L'obra embastada o projectada que Joan Estelrich no pogué publicar*, del mateix Andreu Manresa.

ELS INTEL·LECTUALS FRANCESOS I FRANCO

Aquests darrers mesos, els investigadors interessats en la figura de l'escriptor de Felanitx han tingut accés a l'"Arxiu Estelrich" llegat a la Biblioteca de Catalunya i encara en fase de catalogació. Així es desprèn dels agraïments que alguns col·laboradors de la miscel·lània dediquen als bons oficis de Manuel Jorba per les facilitats atorgades. A l'esmentat arxiu, Josep Massot ha pogut completar i compulsar diferents dades i fer un seguiment precís de la feina que Cambó encomanà a Joan Estelrich, l'any 1936: plantar-se a París i buscar adhesions a favor del nou règim. Al dietari de postguerra, Estelrich escriu que Cambó li impedí de refer la vida a Buenos Aires i el féu venir *per a organitzar a París la propaganda de Franco*. A la capital francesa creà i dirigí la revista "Occident" (le bi-mensuel franco-espagnol) que, en confessió epistolar al seu amic Fèlix Escalas, era de *propaganda de nuestro glorioso movimiento nacional*. Entre altres activitats adreçades a la mateixa finalitat, bé que no promogudes directament per "Occident", Estelrich va organitzar un manifest de solidaritat dels intel·lectuals francesos amb l'Espanya franquista que, des de bon començament, comptà amb Paul Claudel, com la ploma de més relleu dels qui el signaren. Josep Massot segueix fil per randa la redacció del manifest, les dificultats per a trobar signatures de pes i les controvèrsies que originà entre els intel·lectuals francesos que ja preludiaven, apunta l'historiador, *els problemes que desembocarien aviat en la Segona Guerra Mundial*.

Anys després, i abans que no li trobessin una decorosa col·locació definitiva a la UNESCO, la revista clandestina *Què fem?* el presentava, a finals de 1946, com una ombra deformada i el tràgic exemple d'un home infidel a la seva consciència. La qual cosa no li impedí mai d'anar desplegant la seva enorme capacitat de seducció entre cercles d'influència catalanista. Marià Manent el recorda al dietari *A flor d'oblit* (1968), un diumenge a la tarda de 1941, a la tertúlia de la casa d'Ester de Andreis. Hi cantà cançons mallorquines, hi ballà *boleres* i fins va imitar el cant del rossinyol. I *-oh meravella!-* escriu Manent, *al cap de poc des del jardí un ocell li ha contestat*. Era tan ambiciós i tràgicament dispers que podia fer, sense escarafalls, tots els papers de l'auca. I els va fer.

Isidor Cònsul